

General-pukovnik u penziji
MILOŠ ŠUMONJA

Uloga i dejstva Prvog hrvatskog korpusa u toku četvrte neprijateljske ofanzive

Pri razmatranju dejstava i uloge 1. hrvatskog korpusa u toku tzv. četvrte neprijateljske ofanzive potrebno je istaći da su jedinice tog korpusa prve primile udare jakih njemačkih i italijanskih snaga. Poznato je da su Nijemci i Italijani za ostvarivanje plana operacije »Weiss I« angažovali veoma jake snage. Nijemci su formirali korpus »Croatia« u čiji su sastav ušle: 7. SS divizija »Princ Eugen«, 369. legionarska divizija, 714. i 717. njemačka divizija, ojačane nekim ustaškim i domobranskim jedinicama. Dejstva snaga korpusa »Croatia« trebalo je da podržava pet njemačkih i tri ustaške vazduhoplovne eskadrile sa oko 100 aviona. Brojno stanje korpusa »Croatia« iznosilo je oko 49.000 vojnika.

Od italijanskih snaga u operaciji »Weiss I« učestvovao je 5. armijski korpus sastava: borbena grupa »Fabri« iz divizije »Lombardija«, divizija »Re« i divizija »Sasari«. Pod komandom italijanskog 5. korpusa bile su i snage 4. ustaškog zdruga (oko 2.000 ustaša) i četničke snage — nešto preko 1.000 četnika. Planirana je vazduhoplovna podrška od 6 eskadrila italijanske avijacije. Brojno stanje 5. italijanskog korpusa bilo je preko 30.000 vojnika.

Osnovna ideja operacije »Weiss I« bila je u tome da se brzim dejstvima 7. SS i 717. divizije u toku dva dana najprije prepolovi slobodna teritorija, a zatim da se istovremenim i koncentričnim nastupanjem ostalih jedinica okruže i unište glavne snage Narodno-oslobodilačke vojske.

U pripremnom periodu, kod svih jedinica koje su bile predviđene za učešće u operaciji, posebna pažnja je posvećivana uvježbavanju, s tim da se taktika prilagodi borbenim dejstvima jedinica NOV i POJ. U pripremnim vježbama tražena je i praktikovana upornost, iznenađenje, brza dejstva, zasjede, napadi, izviđanje i akcije noću. S tim u vezi, formirane su posebne jedinice opremljene za ratovanje zimi, jurišne grupe, antikomandosna odjeljenja, inženjerske jedinice za uklanjanje prepreka i rušenje. Svaka kolona je bila obezbijedena specijalnim mašinama za raščišćavanje snježnih nanosa.

I naravno, preduzete su specijalne mjere da se sačuva tajnost predstojećih operacija. Komandanti su mogli znati samo neke podatke za svoje jedinice. Organizovano je rasturanje lažnih vijesti, čak su izdavane lažne zapovijesti i naređenja o tome da se priprema ofanziva na Žumberak, Belu krajinu i Slavoniju. Otuda i naša odluka o prebacivanju ranjenika iz Žumberka u Kordun i Liku i upozorenje Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske jedinicama u sjevernom dijelu Hrvatske o mogućnosti ofanzive na njihovu teritoriju.

1. Raspored snaga 1. hrvatskog korpusa uoči ofanzive

Početak četvrte neprijateljske ofanzive zatekao je nešto više od 16 hiljada boraca 1. hrvatskog korpusa, organizovanih u divizije, grupe brigada i NOP odrede, pod komandom Ivana Gošnjaka, razvučene na dosta širokom prostoru Like, Gorskog kotara, Korduna, Banije i Žumberka i izmorene borbama koje su do tada vodile. Nakon operacija koje je krajem novembra 1942, zajedno sa 1. bosanskim korpusom, izveo u dolini Une, on je glavninom snaga bio orijentisan prema sjeverozapadnom dijelu Like i Karlovcu, rušeći pruge i uništavajući neprijateljeve garnizone i posade, a ostale njegove snage branile su slobodnu teritoriju Banije i, u isto vrijeme, djelovale na neprijateljeve snage i komunikacije Kostajnica — Petrinja, Kostajnica — Sunja, Sunja — Sisak i Zagreb — Beograd.

Sedma banijska divizija (7. i 8. brigada sa četiri bataljona i 16. brigada i Banijski NOP odred sa po tri bataljona) do početka ofanzive vodila je žestoke i uspješne borbe protiv 369. legionarske divizije, koja je vršila koncentraciju na prostoru Glina — Kostajnica. Njena se glavnina 19. januara uveče zatekla na liniji koja spaja sela Begoviće, Tremušnjak, Šušnjar, Drenovac, Maju i Selište.

Osma kordunaška divizija (5. brigada od četiri bataljona, 4. i 15. brigada i Kordunaški NOP odred od po tri bataljona) još od 4. januara 1943. u teškim zimskim uslovima vodila je borbe u Lici, oslobodila Ličku, Jesenicu i Saborski, rušila prugu i nanosila gubitke neprijateljevim garnizonima i postajama duž pruge. Kada se početkom januara pred frontom 7. banijske divizije pojavila 369. legionska divizija, Vrhovni štab je naredio da se 8. divizija (sa dvije brigade) vrati iz Like u Kordun i zatvori pravac: Karlovac — Bihać. Međutim, do početka neprijateljske ofanzive u Kordun je stigla samo 5. brigada čije su jedinice noću 19/20. januara 1943. stigle južno od Karlovca i razmještale se na prostorijski Utinja — Tušilović sa zadatkom da se poslije teških borbi u Lici odmore i izviđaju prema neprijateljevim garnizonima i Karlovcu. Noću, 19/20. januara, jedinice 5. brigade se neočekivano susreću i sukobljavaju sa jedinicama 7. SS divizije i, umjesto odmora, započinju noćna borbena dejstva u susretu. Petnaesta brigada se i dalje morala angažovati u borbama protiv italijanskih, ustaških i četničkih snaga u Lici, tako da će na Kordun biti upućena tek 18. januara poslije podne. Nakon što je prevalila put od 40 km, ona će tek sutradan poslije podne stići na Kordun i iz marša stupiti u borbu sa 7. SS divizijom. Pred njemačkim snagama koje će krenuti ka srcu »Bihaćke republike« neće se naći ni 4. brigada 8. divizije koja se u to vrijeme, bez jednog bataljona, zatekla na Žumberku, zajedno sa 13. proleterskom brigadom »Rade Končar« i slovenačkim brigadama. Razvučena, daleko od komunikacije, isturena prema sjeveru i sjeverozapadu našla su se i ova tri bataljona Kordunaškog NOP odreda. Zadatak dvije brigade (5. i 15) 8. divizije bio je zaista težak: da brane karlovačko-bihaćki pravac, koji je bio i glavni pravac udara njemačkog korpusa »Croatia«, i pravac: Topusko — Velika Kladuša — Cazin.

Primorsko-goranska grupa brigada (6. brigada jačine četiri, i 14. udarna brigada od svega dva bataljona) 19. januara bila je angažovana u borbama oko Plaškog protiv italijanskih, ustaških i četničkih jedinica. Čitava dva dana će proteći da se goranske brigade 22. januara prebace na Kordun (6. brigada u Veljun, a 14. brigada u Primišlje), stave pod komandu 1. hrvatskog korpusa i pomognu dvjema brigadama 8. kordunaške divizije da što više usporavaju nastupanje glavnine njemačke 7. SS divizije od Karlovca prema Bihaću.

Šesta lička divizija (1, 2. i 9. udarna brigada i Lički NOP odred — svi po četiri bataljona), koja je prije toga duže vremena dejstvovala između Gospića i Gračaca, uspjela je da 19. i 20. januara po-

sjedne položaje za odbranu. Prva brigada je zatvarala pravac: Gračac — Gornji Lapac, 9. brigada na Pločanskom klancu pravac: Lovinac — Udbina, a 2. brigada pravce: Lički Osik — Bihać (s dva bataljona) i Vrhovine — Plitvički Ljeskovac i Vrhovine — Korenica (sa po jednim bataljonom). Dva bataljona Ličkog NOP odreda pokrivala su međuprostor između 2. i 9. brigade, a druga dva su bila na krajnjem lijevom krilu divizije, zatvarajući pravac: Knin — Srb. Zadatak 6. ličke divizije bio je da na pravcima koji sa zapada i juga vode prema Lici što upornije brani slobodnu teritoriju Like.

2. Borbe na frontu 7. i 8. divizije

U početku ofanzive je, kako se vidi, najteže bilo na pravcu glavnog udara njemačkog korpusa »Croatia«, tj. na pravcu: Karlovac — Slunj — Bihać. Na tom pravcu se noću 19/20. januara u iznenadnoj borbi u susretu angažovala samo 5. brigada 8. kordunaške divizije i dijelovi Kordunaškog NOP odreda, tj. svega šest bataljona ukupne jačine oko 1.400 boraca, naspram kompletne 7. SS divizije »Princ Eugen«, koja je brojala oko 22.000 vojnika. Toj svojoj najelitnijoj diviziji glavnokomandujući svih njemačkih snaga u ofanzivi, komandant njemačkog korpusa »Croatia«, general Liters, povjerio je najambiciozniji zadatak — da za svega 24 časa proдре od Karlovca do Vrtoča, na sredokračić komunikacije Bihać — Bosanski Petrovac, i da se tu spoji sa 717. posadnom divizijom i zatvori obruč oko, kako je on cijenio, glavnine snaga NOV i POJ. Njoj su se, međutim, 5. brigada i dijelovi Kordunaškog NOP odreda tako žilavo i energično suprotstavili da je ona prvog dana ofanzive, umjesto 120 km, koliko je po planu trebalo da osvoji, napredovala samo 10 km. A kada su sljedećeg dana na Kordun stigli 15. brigada i 1. bataljon 4. brigade 8. divizije i odmah iz pokreta stupili u borbu na pravcu: Krnjak — Veljun, Kordunaši su uspjeli da spriječe dublji prodor neprijatelja i da održe front. Kada su na Kordun pristigle 6. i 14. primorsko-goranska brigada, na ovom prostoru su znatno ojačale naše snage.

Zbog toga je neprijatelj bio primoran da napada od linije do linije, da radi osvajanja tih linija još više angažuje svoju artiljeriju i avijaciju, da ne napada širokim frontom, kako je to činio prvog dana ofanzive, već da svoje glavne snage grupiše uglavnom oko glavne komunikacije. Zbog toga će i učinak neprijateljevog napada

za sva tri slijedeća dana (oko 4 km dnevno) biti jedva nešto veći od učinka koji je postigao prvog dana ofanzive kada je uspio da prodre deset kilometara.

Neprijatelju je uspjelo da tek 24. januara, poslije petodnevnih okršaja s dvjema brigadama 8. divizije i dvjema primorsko-goranskim brigadama, ovlada prostorijom sjeverno od Slunja. Ovladavši tom teritorijom, neprijatelj je bez većeg napora uspio da pređe Koranu i da zauzimanjem Slunja stvori uslove za prikupljanje snaga za daljnja dejstva.

I dok su 8. kordunaška divizija i Grupa primorsko-goranskih brigada natapale svaku stopu slobodne teritorije krvlju i znojem, da bi osujetile plan neprijatelja da munjevito, za samo jedan dan, protutnji od Karlovca do Bihaća, i dalje do Bosanskog Petrovca, desno od njih, na Baniji se veoma uspješno borila 7. banijska divizija. Početak ofanzive za našu 7. diviziju je u stvari bio produžetak okršaja koje su Banijski i do tada vodili protiv 369. legionarske divizije, pa su oba protivnika bila dosta iscrpljena dotadašnjim borbama. Naišavši na energičan otpor Banijsaca, pri tome trpeći osjetne gubitke, legionari su bili prinuđeni da nastupaju vrlo oprezno.

Zamisao štaba 369. legionarske divizije da prvih dana ofanzive, dejstvom svog lijevog krila, preko Šamarice, uz nešto opreznije nastupanje u središtu borbenog rasporeda i na desnom krilu, što više razvuče banijske brigade i odrede i da ih kasnije, udarom desnim krilom i u centru, razbije, štab 7. banijske divizije je pravovremeno prozreo i preduzeo mjere da ga osujeti: najprije je odlučio da ne brani Šamaricu, a zatim, na kraju drugog dana ofanzive, glavne snage divizije grupisao prema desnom krilu i centru 369. legionarske divizije, a jednu brigadu povukao u dubinu, zapadno od Šamarice, radi zaštite boka i pozadine glavnih svojih snaga.

Štab 7. banijske divizije je takođe osujetio i pokušaj manevra njemačkog 969. puka od Gline, prema lijevom boku divizije, i to tako što je svoju 7. brigadu zadržao u rezervi, pozadi snaga Banijskog NOP odreda. To mu je omogućilo da protivnapadom dijelova te brigade i Banijskog odreda, noću između 22. i 23. januara, u regionu s. Balinac, jednom bataljonu 969. puka, nosiocu manevra puka, nanese znatne gubitke i odbaci ga na sjever. Da se štab 7. banijske divizije nije pribojavao prodora lijevog krila 7. SS divizije preko Topuskog, zbog čega je glavninom svoje 7. brigade htio osujetiti takvu mogućnost, u ovom protivnapadu postigli bi se još veći rezultati. Upornošću i aktivnim dejstvima na vrlo prohodnom manevar-

skom zemljištu veoma zapaženu ulogu je imala 16. banijska brigada. Braneći front pred 178. pukom i izviđačkom grupom legionarske divizije, ona je nanijela neprijatelju znatne gubitke, vještim manevrom, skokovima s jedne na drugu liniju odbrane, ni jednog trenutka nije narušila jedinstvo fronta.

Na pravcu: Karlovac — Bihać jedinice 7. SS divizije su 24. januara prešle r. Koranu i ušle u nebranjeni Slunj. Štab 1. hrvatskog korpusa je pod dojmom informacije o pokretu Italijana pravcem: Ogulin — s. Tobolić — Slunj i pravcem: Lička Jesenica — Močila — Poljanak — Drežnik ocijenio opasnost ovih pokreta za pozadinu i bok naših jedinica oko Slunja i naredio rušenje mosta na r. Korani i povlačenje naših snaga prema jugu. Pored toga, uslijed nedovoljne koordinacije, nije od susjednih jedinica iskorišten uspješan protivnapad 15. brigade 8. divizije pravcem: Mašvina — s. Furjan. To su iskoristile jedinice 7. SS divizije i 26. januara ušle u s. Rakovicu, a 27. januara u Drežnik. Taj prodor je onemogućio bočni protivudar prema s. Rakovica dvije brigade 7. banijske i jedne brigade 8. kordunaške divizije, koje su se prema naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, 25. januara, koncentrisale na prostoru s. Tržac, s. Šturlić.

Vrhovni štab je 27. januara naredio 7. banijskoj diviziji da se prebaci preko Une i zatvori pravac: Bihać — Bosanski Petrovac, dok je 8. kordunaška divizija orijentisana prema Donjem Lapcu, a Primorsko-goranska grupa brigada prema Prijeboju. Kordunaški NOP odred je ostao na Kordunu izvodeći vrlo uspješna dejstva u pozadini neprijatelja.

Na desnu obalu Une 7. banijska divizija i 5. brigada 8. divizije prebacile su se 28. januara. Neprijatelj je u Bihać ušao dan kasnije, 29. januara, bez borbe.

Dvjestodnevne borbe na Kordunu i Baniji su pokazale da su banijske, kordunaške i primorsko-goranske brigade i odredi već tada bili osposobljeni ne samo za izvođenje brzih i smjelih napada nego i da se uspješno brane. Vještih manevrima od linije do linije,

Desetodnevne borbe na Kordunu i Baniji su pokazale da su banijske, kordunaške i primorsko-goranske brigade i odredi već tada bili osposobljeni ne samo za izvođenje brzih i smjelih napada nego i da se uspješno brane. Vještih manevrima od linije do linije,

one su na čitavoj dubini uspijevale da održe inicijativu i da kontrolišu situaciju na čitavom bojištu. To je i razlog što protivnik probojem jedne linije ni na jednom pravcu nije nailazio na slobodan operativni prostor s koga bi mogao ostvariti zamišljeni manevar. Istina, neprijatelj je u ofanzivnim dejstvima na Kordunu, Baniji i u Cazinskoj krajini po prvi put izvodio napade noću, što je među kordunaške, banijske i primorsko-goranske brigade i odrede u početku unosilo zabunu, tako da je u dva maha uspio da prodre dublje u našu pozadinu. Međutim, 8. divizija, na čijem je frontu neprijatelj izveo najviše noćnih dejstava, u oba slučaja je uspjela da prije osvita novog dana, smjelim protivnapadima, ponovo uspostavi front i osujeti prodor neprijatelja u operativnu dubinu. Istina, nepotpuna 8. kordunaška divizija i 6. goranska brigada svoje uspjehe u tim desetodnevnim okršajima s najjačom njemačkom divizijom (7. SS) platile su znatnim žrtvama — poginulo im je 86, a ranjeno 168 boraca.

3. Borbe na frontu 6. ličke divizije

Upornost, istrajnost i veliku umješnost u vođenju borbenih dejstava ispoljile su jedinice 1. hrvatskog korpusa koje su bile angažovane za odbranu slobodne teritorije u Lici. To se prvenstveno odnosi na 6. ličku diviziju »Nikola Tesla«, koja je uporno i veoma uspješno zadržavala svih pet kolona dviju ojačanih talijanskih divizija, onemogućila ih da prodru prema Bosanskoj krajini i da se spoje s njemačkim jedinicama koje su za to vrijeme nastupale sa sjevera. Njena odbrana je do te mjere bila uporna i aktivna da najveći dio italijanskog 5. armijskog korpusa za prvih pet dana ofanzive nije uspio da ovlada ni prvom linijom njene odbrane.

Za dejstva jedinica 6. ličke divizije može se bez pretjerivanja reći da su se odlikovale upornošću, aktivnošću i smjelim manevrima. Uspješno koristeći planinsko zemljište, koje su odlično poznavale, zimske uslove, čestu neodlučnost neprijatelja i druge njegove greške i slabosti, ličke jedinice su nadomiještale nepovoljan odnos u ljudstvu i tehnici.

Brigade i druge jedinice 6. ličke divizije vrlo su se umješno čuvala od gubitaka moćne artiljerije protivnika. Pronikavši u taktiku neprijatelja, koji je na dejstvima svoje precizne artiljerije temeljio svaki manevar u ovladavanju ključnim objektima i tjesnacima, kojih je na udbinskom i lapačkom pravcu najviše, naše su

jedinice svaki početak neprijateljevog napada, koji je počinjao snažnom artiljerijskom pripremom, dočekivale tako što bi se glavne snage povukle pozadi grebena, a samo manje snage s automatskim oružjima zadržale na samom grebenu. Neprijateljevu pješadiju, koja bi krenula u napad, ličke su jedinice dočekivale vatrenim udarima s bliskih odstojanja, a glavne snage (najčešće po bataljonima ili četama) odbijale su napade neprijatelja udarima u njegove bokove i pozadinu. Zaprečavanjem puteva i smjelim dejstvima bombaških odjeljenja i malobrojnih protivtenkovskih oruđa, ličke su jedinice primoravale posade tenkova na opreznost, te i na taj način smanjivale moć neprijateljevih udara.

Dejstva ličkih brigada, naročito 1. brigade na lapačkom, i 9. brigade na udbinskom pravcu, karakterisali su i smjeli i energični noćni protivnapadi na frontu i u pozadini neprijatelja. I baš je u tim napadima, koji su sistematski izvođeni, neprijatelj trpio najveće gubitke. To je u neprijatelja izazvalo osjećaj nesigurnosti. Da bi izbjegao veće gubitke, protivnik bi čim padne mrak povlačio svoje jedinice s danju zauzetih položaja i za njih se ponovo borio slijedećeg dana. Zbog čestih udara koje su njegovim kolonama nanosile jedinice 6. ličke divizije, neprijatelj je znatne snage morao angažovati za osiguranje, što je takođe slabilo snagu njegovih udara.

Šesta lička divizija je, dakle, uspjela da potpuno nametne svoju taktiku neprijatelju, koji je brojem vojnika bio više nego šest puta jači od nje. Njene su ga brigade, svaka na svom pravcu, a naročito 1. i 9. brigada na lapačkom i udbinskom pravcu, primorale da napade svojih snaga usmjerava čas na jedan čas na drugi vis u najužem pojasu komunikacije, tj. tamo gdje se mogao osloniti na prodor tenkova i snažnu podršku moćne artiljerije. Ličani su na taj način lišavali protivnika mogućnosti da primjenjuje šire taktičke manevre, zbog čega njegova brojna nadmoćnost i tehnička superiornost nije mogla doći do potpunog izražaja. Primoran da svoje snage usmjeri na pet potpuno odvojenih pravaca, on nije uspio da ostvari svoju zamisao, tj. da smanji mogućnost proboja naših snaga u pozadinu svog fronta i da prodorom u našu dublju pozadinu postepeno steže obruč oko naših jedinica na slobodnoj teritoriji Like.

Upravo zato što je primorala neprijatelja da svoje snage razvuče na toliko pravaca, 6. lička divizija je i mnogo manjim snagama od onih kojima je nadirao italijanski 5. armijski korpus odlučnim i vješt看 dejstvima na planinskom zemljištu uspjela da zaustavi nadi ranje protivnikovih kolona na svim pravcima. Primoravši ga da put kroz planinske klance krči artiljerijskom vatrom i tenkovima, bez

smjelih manevara, 6. lička divizija je italijanski 5. armijski korpus, koji su, sem ustaških i domobranskih formacija, na dva pravca potpomagali i četnici, primorala na opreznost i na vrlo skromne borbene učinke.

4. Odbrambene borbe i protivnapad u Lapačkoj dolini

Izbijanjem italijanskog 5. armijskog korpusa na Koreničko i Kravsko polje i prodorom njemačke 7. SS divizije od Bihaća prema Petrovačkom polju, neprijatelj je snage 1. hrvatskog korpusa (6. lička i 8. kordunaška divizija i Grupa primorsko-goranskih brigada)* sabio na relativno mali prostor Like i doveo ih u nepovoljan operativni položaj. Postojala je, između ostalog, opasnost da ih neprijatelj sabije u Lapačku kotlinu i na greben planine Plješevice. Istina, da dalja dejstva 1. hrvatskog korpusa nisu bila vezana za operativne planove Vrhovnog štaba NOV i POJ o protivofanzivi Glavne operativne grupe na jug, on je u to vrijeme imao mogućnost da se zabaci u neprijateljevu pozadinu. Ali, 1. hrvatski korpus je svoja daljnja dejstva morao uskladiti sa odlukom Vrhovnog štaba od 27. januara 1943. godine.

U skladu s tom odlukom, zadatak 1. hrvatskog korpusa je bio da, uz oslonac na 1. bosanski korpus, što upornijom odbranom preostalog dijela slobodne teritorije u Lici, veže italijanske snage, ne dopuštajući im da preduzimaju akcije prema jugoistoku u pozadinu Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba. On je, takođe, ukoliko bude potrebno, manevrom dijela snaga s pravca gornjeg toka Une, imao zadatak da pojača odbranu 1. bosanskog korpusa, a ukaže li se potreba i da se glavninom snaga prebaci u Bosansku krajinu. Takav zadatak je zahtijevao da glavnina snaga 1. hrvatskog korpusa stalno bude ispred neprijatelja i da odbranom koridora u gornjem toku Une sačuva slobodu manevra tim pravcem. Zato su se samo manje snage korpusa mogle odvojiti za dejstva u protivnikovoj pozadini.

Očekujući da će italijanski 5. korpus preuzeti odlučan napad, kako bi se domogao i ostalog dijela neosvojene teritorije Like, Glavni štab NOV i PO Hrvatske je preuzeo neposrednu komandu nad

* Dalja dejstva 7. banijske divizije ovdje nećemo razmatrati, jer je ona od početka februara dejstvovala pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba NOV i POJ.

svim snagama u Lici, pa je jedinice 1. hrvatskog korpusa grupisao u tri sastava i postavio ih na tri najvažnija pravca.

Južno od Bihaća, sa zadatkom da brani pravac Bihać — D. Lapac i da kontroliše prelaze na Uni, postavio je 8. kordunašku diviziju, jačine dvije brigade (5. i 15. brigada).

Drugu grupu su obrazovale 2. brigada 6. ličke divizije, 6. i 14. primorsko-goranska brigada, 1. bataljon 4. kordunaške brigade i 3. i 4. bataljon Ličkog NOP odreda. Njen je zadatak bio da dijelom snaga (dvije primorsko-goranske brigade, kordunaški bataljon i dva bataljona Ličkog NOP odreda) posjedne zapadne padine Plješevice, spriječi prodor neprijatelja od Korenice ka unutrašnjosti Plješevice, u kojoj su se bili sklonili bolnice i zbjegovi, odnosno preko Plješevice u Lapačku dolinu, u pozadinu drugih dviju grupa korpusa. Druga lička brigada i dva bataljona Ličkog NOP odreda ostali su u pozadini neprijatelja, zapadno od komunikacije Korenica — Bihać, sa zadatkom da brane prostor Krbavice i Turjanskog, na koje su takođe bili sklonjeni zbjegovi naroda. Aktivnim dejstvima iz neprijateljeve pozadine, te jedinice su trebale da vežu dio njegovih snaga, te tako olakšaju odbranu primorsko-goranskih brigada i drugih jedinica koje su im sadejstvovala.

Ostale snage (glavnina) 6. ličke divizije, ojačane s dva bataljona Ličkog NOP odreda, činile su treću grupu, a imale su zadatak da brane pravac: Udbina — D. Lapac i pravac koji od Knina, preko Srba, izvodi u gornji tok Une.

Do očekivanog odlučnog produžetka napada talijanskih snaga ipak nije došlo. Težište njihove aktivnosti u prvih nekoliko dana druge etape tzv. operacije »Weiss I« svodilo se na čišćenje prostora koji su osvojili za prvih petnaest dana ofanzive. Komandant italijanskog 5. armijskog korpusa je očevidno respektovao onih šest partizanskih bataljona u njegovoj pozadini i mogućnost da se te snage povećaju. Pribojavajući se da mu oni ne ugroze pozadinu korpusa, u prvom redu komunikacije kojima je trebalo dopreмати pojačanja, ishranu i sredstva za borbu jedinicama koje bi produžile napad na istok, general Gloria nije odveć požurivao svojih 17 pješadijskih bataljona, koje je bio koncentrisao na frontu između Korenice i Udbine, da krenu dalje. Iako je njihovom odlučnom akcijom i akcijom ojačane 137. legije »crnih košulja« sjeverozapadno od Plitvičkih jezera, i znatnih ustaških, domobranskih i italijanskih snaga sa prostora Plaški, Vrhovine, Otočac, Gospić, Lovinac imao dobre izgleda da front svog korpusa pomjeri na istok i da ga pri tom još više suzi, general Gloria se radije opredijelio da učvrsti ono što je već osvojio.

Od takvog načina dejstva italijansko komandovanje će morati da odstupi tek kada njihovi saveznici Nijemci energičnije zatraže da Italijani obezbijede njemačke trupe oko Bihaća, da ovladaju grebenom Plješevica i da prodru u Lapačku kotlinu. No, od angažovanja italijanskih snaga na svim ovim pravcima Nijemci neće imati velike koristi nego će se i dalje sami morati angažovati i tamo gdje nisu bili planirali. Oni su, na primjer, i na lijevoj obali Une, za sve vrijeme dok su napadi zapadne kolone 7. SS divizije lomili herojski otpor 7. banijske divizije, nadiruću prema Petrovcu, morali držati dio 14. SS puka. Štaviše, da bi osigurali bok i pozadinu svoje divizije, ali i da bi pospješili očekivani prodor divizije »Sasari« od Mazina ka Gornjem Lapcu i dalje prema Kulen-Vakufu, dio tog puka, ojačan znatnim ustaškim i domobranskim jedinicama i podržan tenkovima i snažnom artiljerijom, pokušao je da 6. februara prodre od Bihaća, preko Nebljusa, u Donji Lapac. Taj napad je, međutim, u žestokoj šestočasovnoj borbi, prsa u prsa, slomila 5. brigada 8. kordunaške divizije na Drenovači, Hrastiku i Vršaku, potpuno razbila neprijatelja i odbacila ga prema Bihaću, zaplijenivši, između ostalog, i jedan tenk.

To je bio još jedan povod da general Liters još jednom energično zatraži i od komandanta talijanske 2. armije, generala Roate, i od komandanta njenog 5. korpusa, generala Glorie, da se radikalno raščisti Plješevica i da italijanske snage energičnije produže na istok. Komandant talijanskog 5. korpusa je bio spreman da odbije i taj zahtjev Nijemaca, ali mu je komandat 2. armije 8. februara ujutru naredio da grupacija »Fabri« izvrši što prije napad na Ličko Petrovo Selo, proširujući ga po mogućstvu do sela Zavalja i pojačavajući, ako treba, istu grupaciju. Takođe, naredio mu je da se što prije izvrši nekoliko napada sa odgovarajućim snagama na Plješevicu, pravcem zapad—istok, i da divizija »Sasari« ovlada G. i D. Lapcem, a odmah zatim i Kulen-Vakufom.

U skladu s ovim naređenjem, 74. pješadijski puk »Lombardija« (bez jednog bataljona) krenuo je 8. februara iz rejonu G. Babinog Potoka da raščisti cestu Prijeboj — Ličko Petrovo Selo — Bihać i 11. februara stigao u Debeli Lug. Istovremeno je 137. legija »crnih košulja« krenula sa prostorijske sjeverozapadno od Plitvičkih jezera, preko Slunja i Drežnik-grada, i 11. februara ujutro stigla u Zavalje. Ona je narednih dana trebalo sa istoka da nastupa ka Plješevici, u pravcu Škipine (k. 1212), u susret 2. pješadijskom puku »Re«, koji je sa zapada, iz Koreničkog polja, takođe narednih dana trebalo da nastupa na Plješevicu.

Pošto nisu uspjeli da prodru dublje u Plješevicu, Italijani su, na uporno insistiranje Nijemaca, težište napada usmjerili prema G. Lapcu i dalje prema Kulen-Vakufu. A da bi osigurali prodor divizije »Sasari«, koju je 1. lička brigada bila prosto prikovala za Mazin, ne dozvolivši joj da prokrči put ka G. Lapcu, Italijani su morali da tamo upute znatne snage.

U međuvremenu dok je divizija »Sasari« očekivala pojačanje, komandant talijanske 2. armije je 8. februara u 11 časova, po drugi put toga dana, upozorio komandanta 5. armijskog korpusa da je neophodno da italijanske snage ovladaju Donjim Lapcem.

Postupajući po tom naređenju, Gloria je uspio da diviziju »Sasari« ojača s još četiri bataljona, četom tenkova i artiljerijskim pukom. Pored toga, sada na insistiranje novog komandanta talijanske 2. armije, generala Robotia, uporedo s pripremama akcije sa linije Mazin — Udbina prema Gornjem i Donjem Lapcu i Kulen-Vakufu, pripreman je i napad jačih italijanskih i četničkih snaga od Knina, preko Srba, ka izvornom dijelu Une.

Ojačana, uz izuzetno snažnu podršku avijacije, artiljerije i jednog eskadrona tenkova, ulažući posljednje napore, divizija »Sasari« je od 11. februara, kada je počeo njen napad, uspjela da do 13. februara uveče ovlada Mazinskom planinom i otvori put ka Gornjem Lapcu, koji je zauzela toga dana u 18.00 časova, poslije 23 dana borbe. Dan kasnije, pošto joj je put bio otvoren, jer je njeno dalje nastupanje očekivano prema Donjem Lapcu, jedan puk divizije »Sasari« je ušao u Kulen-Vakuf i tu se povezao s dijelovima 14. puka njemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«.

Još čelo njene kolone tako reći nije stiglo ni da se ulogori u Kulen-Vakufu, a na izduženu kolonu italijanske divizije »Sasari«, od Mazina do Kulen-Vakufa, sručila se vatra jedinica 6. i 8. divizije, koje su počele da pristižu i da svom žestinom napadaju neprijatelja.

Samo zahvaljujući intenzivnoj podršci i snabdijevanju iz vazduha, a zatim akciji jakih i svježih snaga 5. i 18. armijskog korpusa, divizija »Sasari« je izbjegla katastrofu. Prema tome, njeno angažovanje i prodor prema Kulen-Vakufu, koji nije ni imao neki veći operativni značaj, jer se odmah morala povući na jug (da bi smijenila diviziju »Bergamo« radi učešća ove u operaciji »Weiss II«), i koji je, u stvari, izveden radi »spasavanja obraza« pred saveznicima, plaćen je skupim ljudskim i materijalnim žrtvama.

Poslije mjesec dana borbi, italijanski 5. armijski korpus je počeo povlačenje sa zauzetog dijela slobodne teritorije, ne izvršivši zadatke

postavljene planom operacije. Svoje neuspjehe na bojnopolju protivnik je skupo naplaćivao odnosom prema stanovništvu.

U operacijama »čišćenja« neprijatelj se varvarski obračunavao sa stanovništvom svuda gdje se ono nije uspjelo povući pozadi fronta svojih jedinica, uništavajući istovremeno njegovu imovinu i paleći čitava naselja. Tako su samo 24. januara strijeljana 202 lica. Prema tim, svakako, nepotpunim podacima, jedinice 5. korpusa su u toku operacije strijeljale 650 lica. Ali, ni u tom obračunu sa narodom italijanski 5. korpus nije uspio da deportuje u logore ni približno onoliko stanovništva koliko je bilo planirano i za koje su bili pripremljeni logori, jer se narod i na ovom području, baš kao što je činio na frontu 8. kordunaške i 7. banijske divizije, masovno povlačio na onaj dio teritorije koji neprijatelj nije uspio da zauzme, a sve što je moglo da se bori odlazilo je u borbene jedinice.

U toku operacije »Weiss I« italijanski 5. korpus je pretrpio teške gubitke. Njegova divizija »Re«, sa ojačanjima, i divizija »Sasari« imale su prema vlastitim i svakako nepotpunim podacima 1.796 ranjena i zarobljena, a sama divizija »Sasari« sa ojačanjima izgubila je približno 10 posto od sastava koji je učestvovao u ovoj operaciji. Osim toga, korpus je izgubio znatan dio svog naoružanja i opreme, uključujući i 15 tenkova.

Osim natčovječkih napora, jedinice 1. hrvatskog korpusa su u jednomjesečnim borbama na području Like pretrpjele i velike gubitke. Tako su 6. divizija i Lički NOP odred imali 150 mrtvih i 300 ranjenih boraca i starješina, dok su 5. kordunaška i 6. primorsko-goranska brigada samo u borbama u Lici imale 32 mrtva i 71 ranjenog, što znači da su jedinice 1. hrvatskog korpusa u borbama s italijanskim 5. korpusom imale ukupno 553 izbačena iz stroja. Ovi gubici su više nego tri puta manji od gubitaka neprijatelja, ali su ipak teški. Te žrtve su se morale podnijeti da bi se brojno i tehničko neuporedivo nadmoćniji neprijatelj spriječio da stigne tamo gdje se bio zaputio, a potom i natjerao da odstupi.

5. Protivofanziva 1. hrvatskog korpusa u Lici i stvaranje nove slobodne teritorije

Poslije završetka borbi u Lapačkoj kotlini i oko Plješevice italijanske jedinice, ustaše, četnici i domobrani povukli su se koncem februara i početkom marta 1943. godine u svoje polazne baze. Italijanska divizija »Re« koncentrisala se duž ličke pruge sa glavinom

snaga Vrhovine — Otočac — Gospić. Ustaše, četnici, žandarmi i domobrani zaposjeli su preko 20 naseljenih mjesta i važnijih objekata.

Glavni štab NOV i POJ Hrvatske odlučio je da sa glavinom 1. hrvatskog korpusa pređe u protivofanzivu, proširi oslobođenu teritoriju Like, stvori povoljne uslove za nastupanje prema sjeveru i time pruži pomoć našim jedinicama koje su vodile teške borbe oko Neretve.

U borbama u toku marta jedinice 6. ličke divizije ponovno su oslobodile Gračac, Sveti Rok i Lovinac, nakon čega je glavnina italijanske divizije »Re« napustila Gospić, Lički Osik, Perušić i povukla se na prostor Vrhovine — Otočac i tu se grčevito branila. Njeno povlačenje negativno je uticalo na moral ustaša, četnika i domobrana.

Jedinice 8. kordunaške divizije, uključujući i 4. brigadu koja je u pokretu sa Korduna ka Lici očistila od neprijatelja prostoriju Saborско, Lička Jesenica, Dabar, zajedno sa 9. ličkom i 6. primorsko-goranskom brigadom, od 7. marta do 6. aprila, likvidirale su neprijateljske posade i oslobodile Donji Babin Potok, Crnu Vlast, Rudopolje, Sinac, Lešće, Podhum, Ramljane, Janjće, Prozor, Škare, Doljane, Zalužnicu, Kompolje i Brlog. Pri tom je zarobljen velik broj četnika i domobrana, Italijanima i ustašama naneti veliki gubici i zaplijenjena velika količina oružja i municije. Naročito teške borbe su vođene sa italijansko-četničkom posadom u Brlogu jer je zauzimanjem Brloga presečena jedina veza Otočac — Senj.

Šestog aprila oko 1.500 Italijana, nešto ustaša i četnika napustili su Vrhovine i povukli se u Otočac. Štab 1. hrvatskog korpusa pravilno je procijenio da će neprijatelj, okružen sa svih strana našim jedinicama, napustiti Otočac i pokušati da se probije ka Senju. Zbog toga je donio odluku da se ne vrši direktni napad na Otočac, već da se neprijateljske snage tuku u zahvatu puta Otočac — Brlog — Žuta Lokva. Neprijatelj je počeo napuštati Otočac 12. aprila, ali je pri povlačenju stalno napadan sa bokova i iz pozadine od jedinica 1. hrvatskog korpusa. Toga dana oslobođen je i Otočac koji je do januara 1944. godine bio politički centar narodnooslobodilačke borbe u Hrvatskoj.

Poslije oslobođenja Gacke doline i Otočca oslobođen je i ostali dio Like osim Gospića i uže okoline gdje se nalazilo oko 5.000 ustaša, žandarma i domobrana. Gospić su ustaše utvrdile za odbranu postavljajući na više položaje prepreke i minska polja. Naoružano je i ustaški raspoloženo stanovništvo. Pošto su jedinice 6. divizije 28.

aprila izbile na komunikaciju Gospić — Karlovac, posada Gospića je bila blokirana sa svih strana, pa se morala snabdijevati avijacijom. Na osnovu takve situacije, Štab 1. hrvatskog korpusa je 30. aprila zaključio da je nastupila najpovoljnija vojno-politička situacija da se iz blokade pređe u napad. Za napad je određena kompletna 6. lička divizija i 4. i 15. brigada 8. divizije. Peta brigada 8. divizije sa mnogo ranjenih i oboljelih od pjegavog tifusa upućena je u Plašćansku dolinu. Odlučeno je da napad počne 2. maja, ujutro. Međutim, neprijatelj je bio obaviješten o koncentraciji naših snaga i spremno i organizovano je dočekao prvi juriš naših jedinica prelazeći često na pojedinim mjestima u protivnapade tako da naše jedinice koje su uspjele da probiju prve neprijateljske položaje nisu mogle da prošire uspjeh. Uz to, bilo je i nekih naših slabosti. Tako, na primjer, napad nije počeo istovremeno na svim predviđenim pravcima i nije bilo potrebne sile početnog i iznenadnog udara. S obzirom na to da ni naši ponovljeni napadi nisu dali veće rezultate, a naši gubici su bili dosta veliki, Štab 1. hrvatskog korpusa je 3. maja naredio da se pristupi aktivnoj blokadi gospićkog garnizona i razbijanju eventualne pomoći koja bi bila upućena garnizonu.

Tom operacijom završena je protivofanziva jedinica 1. hrvatskog korpusa u Lici. Iako nije krunisana oslobođenjem Gospića, protivofanziva je značila vrlo mnogo za jačanje morala stanovništva i opšte za dalje jačanje narodnooslobodilačkog pokreta u Hrvatskoj.

6. Zaključna razmatranja

Na osnovu do sada izučenih i objavljenih materijala, i u vremenskoj distanci od 40 godina, može se sa sigurnošću tvrditi da je uloga 1. hrvatskog korpusa u borbama u toku četvrte neprijateljske ofanzive bila veoma značajna. Jedinice korpusa su u vrlo teškim zimskim uslovima, slabo naoružane i opremljene protiv znatno nadmoćnijeg neprijatelja, dobro naoružanog i opremljenog, vodile uspješne borbe i onemogućile mu brz prodor na glavnom pravcu i okruženje naših glavnih snaga. Neprijatelju je bilo potrebno deset dana da proдре do Bihaća umjesto za jedan — kako je on bio predvidio. Time je bilo stvoreno nužno vrijeme za pripremu Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba NOV i POJ za ofanzivna dejstva prema Neretvi.

Uspješnim borbama jedinica 1. hrvatskog korpusa sačuvan je dio postojeće slobodne teritorije oko Plješevice i u većem dijelu

lapačke kotline, što je bilo od velikog značaja za siguran smještaj ranjenika, velikog broja izbjeglica i za pripremu i brz prelaz jedinica korpusa u protivofanzivu u Lici u toku marta i aprila 1943. godine.

Mnogobrojna borbena dejstva koja su vodile jedinice 1. hrvatskog korpusa u toku četvrte ofanzive potvrdila su dalekovidost i opravdanost Titove odluke o formiranju divizija i korpusa NOV i POJ. Uloga i uticaj štabova divizija i operativnih štabova na dejstva brigada, kao i štaba korpusa na dejstva divizija, bili su veoma važni, a u nekim situacijama i presudni. Naše jedinice izašle su iz ove ofanzive iskusnije i sposobnije za vođenje krupnih operacija, što se pokazalo u protivofanzivi u Lici u toku marta i aprila 1943. godine. Ta naša protivofanziva, poslije snažne njemačke, italijanske, ustaške i četničke propagande da će narodnooslobodilački pokret u četvrtoj ofanzivi biti uništen, imala je veliki značaj za dalje širenje narodnooslobodilačke borbe, jačanje Narodnooslobodilačke vojske i stvaranje velike slobodne teritorije u Hrvatskoj. Takođe, tom našom protivofanzivom stvoreni su povoljni uslovi za daljnja ofanzivna dejstva jedinica 1. hrvatskog korpusa prema Kordunu, Baniji, Cazinskoj krajini, Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju. Time je pružena posredna pomoć jedinicama NOV i POJ koje su vodile teške borbe u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

U teškim odbrambenim operacijama koje su vodile jedinice 1. hrvatskog korpusa, naše starješine i naši borci su pokazali sve pozitivne osobine neophodne za uspješno ne samo partizansko već i frontalno ratovanje, kao što su: visok moral, inicijativa, snalažljivost, ofanzivnost, odlučnost, upornost, umješnost za izvođenje napada noću i na bokove — i u tome smo ponovno dokazali našu superiornost nad Nijemcima, a naročito nad Italijanima. Te osobine naših boraca, starješina i naših jedinica najviše su doprinijele da neprijatelj nije uspio da okruži i uništi ni najmanju jedinicu 1. hrvatskog korpusa, pa čak ni da joj nanese osjetne gubitke, za sve vrijeme ofanzive.

Uspjesi 1. hrvatskog korpusa bili bi, po mom mišljenju, i veći da smo imali bolje organizovanu obavještanju djelatnost, međusobnu informisanost i bolju vezu. U tome, pored ostalog, leži dio objašnjenja zašto nam je trebalo dosta vremena dok smo ocijenili glavni pravac udara, namjere i jačinu neprijatelja. Takođe, precijenjena je i opasnost od pokreta italijanskih snaga iz Tobolića i Ličke Jasenice prema Močilima, Poljanku i Drežniku — što je utjecalo na odluku da se bez borbe napusti Slunj i odbrana r. Korane i da se

naše jedinice povuku prema jugu, a to je opet utjecalo na to da se ne ostvari planirani bočni udar vrlo jake grupacije od dvije brigade 7. divizije i jedne brigade 8. divizije na bok 7. SS divizije kod Rakovice.

Zbog nedovoljnih i dosta nesigurnih naših telefonskih i kurirskih veza, nismo dovoljno iskoristili samoinicijativne napade naših četa, bataljona i nekih brigada, a i neke druge mogućnosti da se neprijatelju nanesu još veći gubici.

Mislim da je nužno posebno istaći da smo i u ovoj ofanzivi od svih jedinica, starješina, boraca tražili maksimum. Od početka do kraja ofanzive bili smo vrlo kritični, pa i samokritični prema onom što smo u pojedinim borbenim situacijama postigli, uvijek smatrajući da se moglo i trebalo u konkretnoj situaciji učiniti i postići više. To je bio pravilan stav i treba ga i danas praktikovati. Međutim, treba biti vrlo oprezan kada se u nekim obradama i raspravama o pojedinim dejstvima nekih jedinica 1. hrvatskog korpusa iznose varijante koje uopšte nisu u to vrijeme bile predviđene, naređene niti su se u skladu sa njima odvijala dejstva.

Zbog svega toga, nameće se potreba da se i dalje izučava uloga 1. hrvatskog korpusa u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi i pri tome da se pravilno ocijene razlozi zbog kojih nije izvršen protuudar grupom brigade (5, 6, 7, 8. i 14) na glavnom pravcu neprijateljevog nastupanja: Karlovac — Slunj — Bihać, zašto nisu branjeni Slunj i Bihać i da li su sve jedinice koje su dejstvovala na tom pravcu (Karlovac — Bihać) na najbolji mogući način izvršile svoje zadatke. Također, treba ocijeniti pravi razlog zbog čega dvije brigade nisu upućene kao pomoć 1. bosanskom korpusu kako je to naredio Vrhovni štab. Druga lička i 5. kordunaška brigada su poslije razbijanja Talijana kod Gornjeg Lapca nekoliko dana čekale na lijevoj obali Une da krenu na izvršenje tog zadatka.

Treba još bolje da se izuča uloga jedinica 1. hrvatskog korpusa koje su dejstvovala u neprijateljskoj pozadini. I njemački i talijanski komandanti korpusa bili su vrlo osjetljivi na ta borbena dejstva naših jediniica i poklanjali im veliki značaj.

Zatim, treba i dalje izučavati pitanje obezbjeđenja ranjenika i bolesnika (tifus je jedno vrijeme bitno uticao na borbenu sposobnost 6. ličke, a naročito 8. kordunaške divizije), kao i probleme izbjeglog naroda. Kao što je poznato, i u ovoj ofanzivi, kao i ranije, neprijatelj je bio svirep. Ubijao je, palio, pljačkao, uništavao i hapsio. Narod je morao bježati i na nekog se osloniti. Najsigurniji oslonac su mu

bile naše jedinice. I kao da je sam narod pronašao način da bude uz jedinice, ali da im što manje ometa izvršenje borbenih zadataka. Posebno je bilo potresno i dirljivo doživljavati momente kada su se borci i starješine u tim izvanredno teškim situacijama sretali sa svojim najbližim: ženom, djecom, roditeljima i kad je jedini odgovor bio: »Vi se snalazite, a ja moram u borbu«.

Takođe, treba i dalje sagledavati koja borbena iskustva iz dejstava u toku četvrte ofanzive imaju i danas značaj i kako se koriste u obuci jedinica, u vojnim školama i uopšte u pripremi zemlje i naroda za eventualni opštenarodni rat. Izučavanje i primjena tih iskustava u konkretnoj praksi svakako će značajno doprinijeti i obogaćivanju naše teorije i prakse ratne vještine.